

Motywy uczestnictwa w organizacjach kobiecych

W psychologii udowodniono, że gotowość do podejmowania działań prospołecznych można kształtować, tak jak możliwe jest formowanie innych, składników osobowości, ponieważ zdolność człowieka do działania na rzecz innych osób lub zbiorowości, na rzecz instytucji lub pewnych idei nie jest cechą wrodzoną¹.

Warunkiem podjęcia procesu wychowawczego przez stowarzyszenie społeczne powinna być wiedza o motywacjach przynależności do niego osób zrzeszonych. Uzyskanie takiej wiedzy stało się celem badań ankietowych przeprowadzonych w 1981 r. wśród aktywistek — członkiń Ligi Kobiet Polskich i Kół Gospodyń Wiejskich. Badaniami objęto grupę reprezentatywną z województw białostockiego, łomżyńskiego i suwalskiego, liczącą 276 kobiet (140 z LKP i 136 z KGW), co stanowiło około 70% ogółu aktywistek obu organizacji na tym terenie. Za aktywistki uznano członkinie pełniące funkcje przewodniczących kół — najmniejszych terenowych ogniw stowarzyszeń. Założono, że najbardziej reprezentacyjne w zakresie autentycznej aktywności społecznej i stopnia rozwoju motywacji prospołecznych są właśnie te osoby, które przyjęły na siebie zadania związane z rolą przywódcy w środowisku zrzeszonych.

Celem badań była diagnoza stopnia ukształtowania motywacyjno-swiadomościowej sfery osobowości działaczek oraz wyciągnięcie wniosków dotyczących funkcjonowania stowarzyszeń w zakresie wychowawczym.

Badane działaczki są przeważnie w wieku aktywności zawodowej, chociaż część z nich przekroczyła już wiek emerytalny. Brakuje wśród nich kobiet w wieku 18—23 lat. Najlicniejszą grupę aktywistek pełniących funkcję przewodniczącej koła stanowią kobiety w wieku 36—55 lat (KGW — 60%, LKP — 53%). Jest to zrozumiałe, gdyż przy wyborach preferuje się osoby mogące wykazać się odpowiednim doświadczeniem życiowym i organizacyjnym, nie bez znaczenia jest też możliwość swobodniejszego rozporządzania czasem wolnym. Kobiety w wieku 36—55 lat przeważnie mają już za sobą najtrudniejszy okres macierzyństwa, ich dzieci nie wymagają tak wiele opieki, nierzadko pomagają nawet w organizowaniu prac gospodarsko-domowych.

Badane przewodniczące kół w przeważającej większości są bezpartyjne. Większy stopień upartyjnienia notuje się u członkiń LKP niż u członkiń KGW. Przewodniczące LKP należą częściej do PZPR (50—36%),

¹ Patrz: J. Reykowski: *Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość*, PWN, Warszawa 1979, s. 69—84.

w mniejszym stopniu do ZSL (14—9%), a w minimalnym do SD (6—5%). Przewodniczące KGW przede wszystkim są członkiniami ZSL (24 osoby — 17%), do PZPR należy ich mniej (14—11%), a do SD nie należy żadna. To różnicowanie jest zrozumiałe ze względu na środowisko zamieszkania, choć zrozumiała jest też przynależność aktywistek mieszkających w miastach do ZSL, ponieważ działa ono i tam ze względu na rolniczy charakter badanego regionu.

W ankiecie zastosowano pytania otwarte (bez gotowych odpowiedzi do wyboru). Były one następujące: Co, zdaniem Pani, kieruje ludźmi, gdy decydują się wstąpić do Pani koła i działać w nim? Jakie powody skłoniły Panią osobiście do działalności organizacyjnej w kole? Czego uczy Panią praca w organizacji? Jakie korzyści i satysfakcje czerpie Pani z pracy organizacyjnej? Proszę wymienić najważniejsze osiągnięcia stowarzyszenia, do którego Pani należy. Co, zdaniem Pani, należałoby zmienić w nim na lepsze? Czy, zdaniem Pani, należałoby wzmocnić działania ideowo-wychowawcze w stosunku do członkiń koła, jak?

W interpretacji odnotowanych wypowiedzi zastosowano klasyfikację rozłączną logicznie, a mianowicie podział na motywację allocentryczną (skierowaną na inną osobę) bądź socjocentryczną (skierowaną na ideę społeczną) bądź egocentryczną (skierowaną na siebie samego). Za motywację pierwszego rodzaju uznano wypowiedzi: a) wyrażające chęć pomocy innym, b) związane z chęcią reprezentowania i zdobycia pozycji przez własną grupę, c) ideologiczno-polityczne, związane z systemem wartości lansowanym w Polsce Ludowej. Za motywację egocentryczną uznano wypowiedzi, które mają charakter: a) instrumentalny, to znaczy są związane z chęcią skutecznego działania; np. w pracy zawodowej, w gospodarstwie, w pracy dla domu itp., b) ekspresyjny — związane są z chęcią osiągnięcia władzy i uznania lub zabawy i wyżycia się².

Podział na motywy allo-/socjocentryczne i egocentryczne jest równoznaczny z podziałem na motywy altruistyczne i osobiste (zakres pojęcia „motyw allo-/socjocentryczny” jest szerszy od zakresu pojęcia „motyw altruistyczny”). Jednak nie należy utożsamiać motywów osobistych z egoistycznymi, bowiem możliwe jest działanie na rzecz innych poprzez działania przynoszące korzyści osobiste, zwłaszcza jeśli chodzi o satysfakcję moralną. Także motywy osobiste o charakterze instrumentalnym, dotyczącym na przykład usprawnienia swego działania przez zdobycie wiadomości i wykształcenia oraz przez doskonalenie własnej osobowości, mogą się przyczyniać do pożytku pozaosobistego (społecznego). Następuje tu zgodność interesów jednostkowych z interesem powszechnym³.

Poza tym w praktyce badawczej trudno jest ustalić w sposób wyczerpujący, w którym momencie egocentryzm już wskazuje na egoizm. Oczywiście potocznie wiadomo, że gdy aktywista organizacji podejmuje działania mające na celu wyłącznie korzyści własne, nie biorąc pod uwagę interesów innych osób lub wbrew przyjętym zasadom moralnym, uzur-

² Posłużyłam się tu klasyfikacją motywacji popularną w badaniach socjologiczno-politologicznych. Między innymi używają jej A. Jasińska i R. Siemińska: *Wzory osobowe socjalizmu*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1978, s. 319.

³ Podobnie uważa J. Reykowski (jw., s. 274—280), który stwierdził, że centracja na sobie (egocentryzm) wzmocnia, a nie neguje centracji na osobie i idei społecznej.

pując sobie w dodatku rolę przywódcy w stowarzyszeniu programowo re-alizującym działania altruistyczne, możemy mówić o motywach egoistycznych i pozorowanej aktywności społecznej. Działalność podbudowana motywacją egoistyczną i nasycona swoistą hipokryzją staje się szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem.

W celu dokładniejszego wyjaśnienia pobudek uczestnictwa społecznego respondentek posłużono się dodatkowo klasyfikacją motywacji ze względu na treść projektowanych przez nie działań. Wyróżniono zatem w obrębie przejawionej przez respondentki motywacji allo-/socjocentrycznej motyw: a) altruistyczne, b) ideologiczno-polityczne, a w obrębie motywacji egocentrycznej motyw: c) poznawcze, d) artystyczno-kulturalne, e) afiliacji, f) interesowności, g) samoafirmacji. W zakresie tej motywacji wymieniono tylko motywy altruizmu i ideologiczno-polityczne, a więc „a” i „c” poprzedniej klasyfikacji, uznając, że „b”, czyli chęć reprezentowania i zdobycia pozycji przez kobiety w ogóle i działanie dla dobra kobiet, może mieścić się w pojęciu „motywy altruistyczne”, ponieważ odnosi się do bezinteresownego zaspokajania potrzeb społecznych.

Klasyfikacja ta narzuciła sposób uszeregowania motywów według oceny, czy są one związane z dążnością do zaspokajania potrzeb własnych, czy też odnoszą się do potrzeb społecznych.

Analiza danych wykazała, że zarówno aktywistki LKP, jak i KGW przystępując do stowarzyszenia, a następnie działając w nim, kierowały się przede wszystkim chęcią działania na rzecz innych osób, którym dzieje się krzywda, dzieci pozbawionych opieki wychowawczej, ludzi niezaradnych życiowo i chorych, kobiet obarczonych nadmiernymi obowiązkami w gospodarstwie indywidualnym na wsi i w domu rodzinnym typu patriarchalnego, kobiet dyskryminowanych w zakładach pracy z racji swojej płci. Działaczki obydwu stowarzyszeń stwierdzały również, że chcą pracować na rzecz podniesienia prestiżu organizacji, do której należą, ponieważ uznają idee zawarte w założeniach statutowych za słuszne, szczególnie te, w których chodzi o dobro kobiet polskich i ich dzieci.

Kolejność wskazań poszczególnych motywów działania odzwierciedla skala rangowa przedstawiona w tabeli 1.

Jak widzimy, motywy altruizmu wspólne działaczkom LKP i KGW zajmują na niej pierwsze miejsce. W nieco większym stopniu motywy te przypisują sobie przedstawicielki LKP (82% wskazań), a w mniejszym — przedstawicielki KGW (70% wskazań).

Działanie na rzecz innych i dbałość o interesy powszechne zaznaczyły się w wypowiedziach, w postulatach konkretnej pracy o charakterze usługowo-opiekuńczym i kulturalno-oświatowym. Świadczy to o znajomości zarówno cudzych potrzeb, jak i sposobów ich zaspokajania. Można przypuszczać, że wiedza ta powstała dzięki przynależności do stowarzyszenia, które preferuje kierunki działania usługowo-opiekuńczego i kulturalno-oświatowego.

Inaczej jednak przedstawia się sprawa motywów ideologiczno-politycznych. Na skali rangowej zajmują one u aktywistek LKP drugą pozycję, natomiast u aktywistek KGW dopiero czwartą (na drugiej są u nich motywy poznawcze, zaliczane przez mnie do zakresu motywacji egocentrycznej). Z tego punktu widzenia możemy uznać, że

Tabela 1

Motywy uczestnictwa społecznego

Motywy	Liga Kobiet Polskich						Koło Gospodyń Wiejskich					
	własne ^a			innych ^b			własne ^a			innych ^b		
	ranga	liczba	%	ranga	liczba	%	ranga	liczba	%	ranga	liczba	%
Motywacja allo(socjo)centryczna												
Altruistyczne	1	114	82	1	74	53	1	96	70	3	42	31
Ideologiczno-polityczne	2	40	28	4	22	16	4	18	13	5	4	3
Motywacja egocentryczna												
Poznawcze	3	36	26	3	32	23	2	42	31	1	54	40
Artystyczne i kulturalne	6	2	1	—	—	—	6	6	4	—	—	—
Afiliacji	4	24	16	2	40	29	3	36	26	4	34	25
Interesowności	6	2	1	5	18	13	5	10	7	2	52	38
Samoafirmacji	6	2	1	6	4	3	7	4	3	—	—	—

^a Własne motywy wstąpienia do stowarzyszenia i działania w nim.

^b Motywy wstępowania do stowarzyszenia i działania w nim przypisywane innym.

Źródło: Badania własne.

przewodniczące kół LKP, przejawiając dążność do realizowania programu społeczno-politycznego i obywatelskiego, a także zgłaszając chęć rozstrzygnięcia spraw publicznych o znaczeniu ideowym, deklarują bliższe związki z wartościami ogólnospołecznymi niż ich koleżanki z KGW. Być może wynika to z tego, że LKP od pierwszych lat istnienia wysoko stawia sprawy ideowe i nasyca swój program działania preferowanymi wartościami ideologii socjalistycznej. Wysoka pozycja motywów ideologiczno-politycznych świadczy o tym, że zostały zaakceptowane wartości stanowiące ich moralną podbudowę. Nie możemy jednak stwierdzić, w jakim stopniu świadczy to o internalizacji, czyli rzeczywistym przyswojeniu wartości przez respondentki, a więc o skutkach wychowania ideowo-politycznego prowadzonego w stowarzyszeniu⁴.

Na drugim miejscu w zakresie liczby wskazań pojawiły się u przewodniczących KGW motywy poznawcze, czyli chęć uczenia się i wychowania przez prace popularyzatorsko-oświatowe i produkcyjno-kształcące prowadzone przez stowarzyszenie. Można przypuszczać, że wysoka pozycja motywów poznawczych (31%) wiąże się z jednej strony ze stosunkowo skromnym wykształceniem respondentek (56% — wykształcenie podstawowe), a z drugiej — z mocno stawianą przez organizację sprawą kształcenia i doskonalenia w zawodzie rolniczym.

Dodać należy, że motywy poznawcze zajęły również stosunkowo wy-

⁴ Model relacji między propagowanymi i realizowanymi wzorami osobowości określa poszczególne etapy — od wzoru propagowanego poprzez akceptację go i następnie internalizację, do realizacji wzoru. Patrz: A. Jasińska, R. Siemińska: *ju.*, s. 58.

soką pozycję u aktywistek LKP, ponieważ znalazły się na trzecim miejscu w ogóle (26%), a na pierwszym w obrębie motywacji egocentrycznej. Ranga liczby wskazań w tym wypadku pokrywa się z kolejnością uszeregowania motywów w tabeli interpretacyjnej, gdzie wzięto pod uwagę hierarchię ich ważności ze względu na ocenę moralną. Najwyższe miejsce w hierarchii motywów zajmują te, które w najwyższym stopniu są związane z socjalistycznym systemem wartości i celami ogólnospołecznymi. Nawet jeśli są to motywy egocentryczne, to i tak w jakimś stopniu odpowiadają pewnemu poziomowi akceptacji wartości i celów uznanych za naczelne w ideale wychowawczym.

Cele wychowania stanowiące elementy składowe ideału człowieka socjalizmu obejmują różne rodzaje postaw, które powinny zostać tak ukształtowane, by człowiek mógł pełnić „rolę obywatela”, „społeczną rolę człowieka pracy”, „rolę racjonalnego konsumenta”, „rolę aktywnego uczestnika życia ideowo-politycznego”, „rolę współtwórcy kultury”, „rolę członka zespołu” i „rolę partnera”⁵. Pełnienie tych ról uwarunkowane jest, oczywiście, odpowiednimi motywacjami.

Wśród motywów egocentrycznych aktywistki LKP poza motywami poznawczymi (26%) preferowały (16% wskazań) motywy afiliacji, czyli chęci atrakcyjnego spędzania wolnego czasu przez uczestnictwo w grupie towarzyskiej, jaką stanowi koło. Przynależność organizacyjna pozwala im na kontakty z gronem kilkunastu osób w kole, a także na obcowanie z osobami spoza koła, często atrakcyjnymi przez swoje walory intelektualne i sposób życia. Aktywistki podkreślały, że cenią sobie kontakty z prelegentami i działaczami gospodarczo-politycznymi. Szczególnie zaznaczyło się to u tych działaczek, które równocześnie wskazywały na motywację ideową.

Kontakty koleżeńskie to także rozrywka, imprezy, zabawy i wycieczki. Sprzyjają one zaspokajaniu potrzeby wypoczynku, oderwania się od codziennych trosk i monotonii życia, pozwalają na kompensację wrażeń i utożsamianie się z grupą, co ma kolosalne znaczenie dla wzmacniania więzi międzyludzkich, niezbędnych do zachowania równowagi psychicznej. Potrzeba afiliacji, czyli przynależności do jakiejś grupy społecznej, kompensująca zanikanie tradycyjnych, terytorialnych wspólnot sąsiedzkich swoistym „sąsiedztwem z wyboru”, jak to powiedział kiedyś A. Kamiński, jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka. Stowarzyszenia mogą ją zaspokajać, zwłaszcza jeśli potrafią stworzyć z grupy zespół wychowawczy, stanowiący pomost między jednostką a społeczeństwem, czyli ułatwią *umysłowe i uczuciowe przekraczanie bariery oddzielającej „mały świat” człowieka od „wielkiego świata” jego narodu i ludzkości*⁶. Pełnienie funkcji integracyjnej przez stowarzyszenie sprzyja przenikaniu propagowanych wzorów i norm moralnych.

Aktywistki KGW pod względem motywów afiliacji zajęły trzecią pozycję (26%). Z pewnością wiąże się to z miejscem ich zamieszkania. Środowisko wiejskie jest uboższe w instytucje i możliwości atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Środki masowego przekazu w pewnym stopniu wyrównały poziom kulturalny między wsią a miastem, jednak stanowią

⁵ Patrz: H. Muszyński: *Zarys teorii wychowania*, PWN, Warszawa 1976, s. 167—191.

⁶ A. Kamiński: *Funkcje pedagogiki społecznej*, PWN, Warszawa 1974, s. 155.

tylko jedno ze źródeł stwarzających możliwość kontaktu ze światem, kontaktu pośredniego. Inne walory mają kontakty bezpośrednie w koleżeńskim gronie. Niewykluczone, że sposoby atrakcyjnego spędzania wolnego czasu, stosowane w kole jako dominujący typ zajęć, wpłynęły tu na częste podkreślanie motywu afiliacji u respondentek. Świadczyłyby to o pełnieniu przez stowarzyszenie funkcji ekspresyjnej i integracyjnej, być może także wychowawczej — poprzez działalność rekreacyjną i turystyczną.

Motywy artystyczne i kulturalne, umieszczone w schemacie na miejscu czwartym, wystąpiły u badanych przedstawicielek obu organizacji na miejscu szóstym. Stwierdzono je u tych respondentek, które wskazywały na chęć zaspokojenia zainteresowań twórczych, poczucia piękna w dziedzinie kultury i sztuki. W programach stowarzyszeń przywiązuje się dużą wagę do wartości kulturalnych i twórczych, zwłaszcza KGW starają się o rozbudzanie zainteresowań twórczością artystyczną i ludową poprzez otaczanie opieką zespołów regionalnych i pielęgnowanie rękodzielniczych form twórczych.

Świadome wiązanie się działaczek z tymi wartościami występuje rzadko. Wśród badanych aktywistek LKP tylko 2 osoby (1% wskazań) wykazały się motywami artystyczno-kulturalnymi, a wśród aktywistek KGW — 6 osób, co stanowi 4% ankietowanych. Bardzo możliwe, że w wypowiedziach typu „chcę się bawić”, „lubię rozrywkę i zabawy”, „nałeżę, gdyż w kole atrakcyjnie spędzam czas” zawarte są także motywy artystyczno-kulturalne, bo na przykład za atrakcyjne spędzanie czasu można uznać artystyczne występy zespołu śpiewaczego, a przez hasło zabawy można rozumieć prace nad wycinankami ludowymi lub prace rzeźbiarskie. Jednak z lakonicznych sformułowań nie można tego wynioskować.

Na skali rangowej w przypadku członkiń LKP motywy interesowności i samoafirmacji (6 i 7 pozycja tabeli) zaszerzegowały się na takiej samej pozycji jak motywy artystyczno-kulturalne. Użytkowały one zaledwie 1% wskazań. W przypadku aktywistek KGW motywy interesowności znalazły się na piątym miejscu (7% wskazań), a motywy samoafirmacji zajęły ostatnie, siódme miejsce (3% wskazań). Pod pojęciem interesowności rozumiano chęć korzystania z pomocy socjalnej i usług techniczno-gospodarczych świadczonych przez stowarzyszenia. O samoafirmacji świadczyły wypowiedzi wyrażające dążenie do uzyskania awansu społeczno-zawodowego, zrobienia kariery i uzyskania osobistego prestiżu. Zrozumiałe, że niewiele osób chciało się do tego przyznać.

Wprawdzie w programach działania i statutach podkreśla się rolę stowarzyszenia w zakresie awansu kobiet, szczególnie LKP stawia sobie zadania tego typu, jednak same działaczki wolą z reguły pokazać się od strony aktywności altruistycznej. W wypowiedziach zaistniała tendencja do propagandowego ujmowania sprawy. Można to stwierdzić zarówno przez analizę form wypowiedzi, w których operuje się sloganami, jak i przez porównanie motywacji uczestnictwem przypisywanego sobie z motywacjami przypisywanymi innym członkiniom stowarzyszenia. Zobaczymy wówczas, że w opinii działaczek LKP wśród pobudek działania społecznego szeregowych członkiń najważniejsze są motywy altruistyczne (53% wypowiadających się), na drugiej pozycji uplasowały się mo-

tywy afiliacji (29% wskazań), na trzeciej motywy poznawcze (23% wskazań), a na kolejnych — motywy ideologiczno-polityczne (czwarta pozycja — 16% wskazań), interesowności (piąta pozycja — 13% wskazań), afirmacji (szósta pozycja — 3% wskazań).

Natomiast działaczki KGW sądziły, że kobiety wiejskie najczęściej uczestniczą w działalności stowarzyszeniowej ze względu na pobudki intelektualne (motywy poznawcze). Aż 40% ankietowanych uważa ten rodzaj motywów za najważniejszy. Ponadto o przynależności do koła decydują, zdaniem przewodniczących, motywy interesowności (drugie miejsce na skali i 38% wypowiedających się), dopiero po nich ważne są: altruizm (31% wskazań), potrzeby afiliacyjne (25% wskazań), motywy ideologiczne (3% wskazań), motywy artystyczno-kulturalne i samoafirmacja nie odgrywają żadnej roli (0% wskazań). Charakterystyczne, że i aktywistki LKP nie przypisały swoim członkiniom motywów artystyczno-kulturalnych.

Można zatem stwierdzić, że działaczki obydwu organizacji kobiecych przywiązują dużą wagę do wartości i celów społecznych, jednak w motywacji allo-/socjocentrycznej motywy altruizmu są ważniejsze niż motywy ideowe. W motywacji egocentrycznej pobudki egoistyczne raczej nie mają miejsca. Nawet jeśli respondentka pisze, że szeregowie członkinie *zapisują się do koła, bo w nim uzyskają pomoc w zakupie kurcząt i pasz*, to zaraz potem przyznaje, że *mogą się też uczyć i pomagać innym*.

Wyróżnione typy motywów uczestnictwa społecznego zanalizowałam, uwzględniając staż w stowarzyszeniu i wykształcenie respondentek. Wybór takich, a nie innych zmiennych wynikał z dwóch powodów: po pierwsze — z uwzględnienia prawidłowości aktywności społecznej wykrytych przez innych badaczy, po drugie — ze względu na pedagogiczną interpretację wyników badań, w których chodzi o wykazanie, czy dane stowarzyszenie jest, czy nie jest czynnikiem społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet.

Jak podaje Z. Skórzyński, zaangażowanie w działanie społeczne nie jest zależne od warunków rodzinno-gospodarczo-domowych (stanu cywilnego, liczby dzieci), ale wyraźnie koreluje z wykształceniem i pracą zawodową. Autor objął badaniami mieszkańców Warszawy. Do podobnych wniosków doszli: J. Kulpińska, analizując społeczną aktywność pracowników przemysłu, i S. Nowak, który zbadał problem zaangażowania społecznego uczniów szkół średnich i ich rodziców w Warszawie oraz Kielcach. Również A. Jasińska i R. Siemieńska podają, że *ambitne i prospołeczne aspiracje są znacznie częściej wysuwane na czoło przez ludzi młodszych, o stosunkowo wyższym wykształceniu, aktywnie zaangażowanych w działalność partii politycznych i organizacji społecznych*⁷.

Otóż okazało się, że motywacja uczestnictwa społecznego respondentek wyraźnie zależy od długości stażu stowarzyszeniowego. Na podstawie analizy danych wyróżniono trzy kategorie stażu w obydwu organizacjach: 0—5 lat, 6—10 lat, powyżej 10 lat. W LKP działaczki o najdłuższym stażu skłonne były tłumaczyć swoją aktywność społeczną motywami altruistycznymi (43% wskazań) i ideologiczno-politycznymi (17%

⁷ A. Jasińska, R. Siemieńska: *iw.*, s. 354.

wskazań): Dalsze miejsca pod względem liczby wskazań na skali rangowej zajmowały ich motywy poznawcze (9% wskazań) i afiliacyjne (1% wskazań). Natomiast kobiety te nie wskazywały zupełnie motywów artystycznych, interesowności i samoafirmacji (0% wskazań).

Aktywistki LKP o najkrótszym stażu (0—5 lat) sądziły, że ich działalność jest powodowana chęcią bezinteresownej pracy dla dobra innych ludzi (motywy altruizmu wskazywało 21% respondentek), pobudkami intelektualnymi (motywy poznawcze wystąpiły u 11% respondentek) oraz pragnieniem towarzyskich kontaktów i szukaniem okazji do atrakcyjnego spędzania czasu wolnego w grupie koleżeńskiej (9% wskazań). Dalsze powody działania społecznego tych kobiet to: motywy ideologiczno-polityczne (czwarte miejsce pod względem liczby wskazań), interesowności i samoafirmacji (równolegle na piątym miejscu). Podobnie było u aktywistek KGW.

Im dłuższy staż w stowarzyszeniu, tym aktywność respondentek bardziej nakierowana na dostrzeganie i zaspokajanie cudzych potrzeb i rozwiązywanie problemów tkwiących w rzeczywistości społecznej. Wiąże się to zapewne z doświadczeniem zdobytym w pracy społecznej oraz z akceptacją i internalizacją propagowanych w niej norm moralnych. Stowarzyszenie umożliwia bowiem orientację w zakresie diagnozy potrzeb i sposobów operatywnego ich zaspokajania. Przez stwarzanie odpowiednich sytuacji wychowawczych, takich jak stawianie zadań, egzekwowanie wymogów, przez ocenę moralną czynów uczy odczuwania osobistej odpowiedzialności do działania na rzecz innych i odpowiedzialności za dobro ogólnospołeczne.

Zależność motywacji altruistycznej i ideologiczno-politycznej od długości stażu w stowarzyszeniu świadczy o pełnieniu przez nie funkcji wychowawczej. Wysoka pozycja motywów poznawczych (trzecia w przypadku LKP i druga w przypadku KGW) zdaje się potwierdzać istnienie prawidłowo prowadzonego kształcenia w obydwu organizacjach. W świadomości działaczek, nawet tych najstarszych wiekiem, podkreślanie pobudek intelektualnych zasługuje na uwagę. Z pewnością cenią sobie kursy, szkolenia i wymianę doświadczeń w konkursach organizowanych przez ich stowarzyszenie, skoro tak często w wypowiedziach właśnie o tym wspominają. Prawidłowa praca oświatowo-popularyzatorska sprzyja formowaniu osobowości prospołecznej członkiń, zatem badane stowarzyszenia odgrywają pozytywną rolę w ich wychowaniu.

Zestawienie typów motywacji z innymi zmiennymi niż staż w stowarzyszeniu, a więc z przynależnością partyjną, rodzajem stowarzyszenia, wiekiem i wykształceniem respondentek, nie potwierdziło przypuszczenia, że wszystkie one mają istotny wpływ na motywację. Jedynie większa liczba wskazań motywów ideowo-politycznych u aktywistek LKP pokrywa się z większym stopniem upartyjnienia.

Biorąc pod uwagę powyższe wnioski, należy stwierdzić, że stowarzyszenia poddane badaniom stanowią istotny czynnik w kształtowaniu motywacji socjocentrycznej, będącej podstawą osobowości socjalistycznej.

Izabela Ratman-Liwerska